

Egyetemi doktori (PhD) értekezés tézisei

PARTI NAGY LAJOS KÖLTŐI NYELVÉNEK STÍLUSJEGYEI

Suszterné Kazamér Éva

Témavezető: Szikszainé Dr. Nagy Irma

DEBRECENI EGYETEM

Nyelvtudományok Doktori Iskola

Debrecen, 2017

1. Az értekezés célkitűzése, a téma körülhatárolása

Parti Nagy Lajos a magyarországi posztmodern irodalom meghatározó alakja, a nyelvi fordulat utáni időszak jellegzetes, elismert alkotója, aki fantáziadús, a konvenciókat felrúgó, különleges nyelvi alakokat létrehozó és ezáltal új stílust teremtő nyelvhasználatával hívta fel magára az irodalmi közvélemény figyelmét. Több műnemben és műfajban alkotott maradandót. Disszertációmban ugyanakkor csak lírai alkotásainak tanulmányozására szorítkoztam. Költői szövegeinek nyelvi-stiláris-strukturális vizsgálatát tűztem ki célul: legmeghatározóbb stílusjegyeinek és szövegformáló eljárásainak minél teljesebb körű ismertetését, leírását és rendszerbe foglalását kívántam adni.

A költő lírai nyelvhasználatának legfőbb sajátosságait verseskötetei nyelvi-stiláris elemzése alapján mutattam be. A korpuszba a szerző következő kötetei tartoztak:

- Parti Nagy Lajos 1982. *Angyalstop*. Magvető. Budapest.
- Parti Nagy Lajos 1986. *Csuklógyakorlat*. Magvető. Budapest.
- Parti Nagy Lajos 1990. *Szódalovaglás*. Magvető. Budapest.
- Parti Nagy Lajos 1995. *Esti kréta* (válogatott versek). Jelenkor. Pécs.
- Parti Nagy Lajos 2003. *Grafitnesz*. Magvető. Budapest.

Annak ellenére, hogy Parti Nagy Lajos megkerülhetetlen személye a magyar posztmodern irodalomnak, mindeddig munkásságának vizsgálatára jobbra csak irodalomtörténészek vállalkoztak. A magyar stilisztikai szakirodalomban csak kevesen, de tettek már lépéseket a posztmodern jelenségének tanulmányozására. A legjelentősebb, a posztmodern irodalom szövegeiről átfogó áttekintést adó munka Szabó Zoltáné: *A magyar szépírói stílus történetének fő irányai* című könyvének (1998) *A posztmodern irodalom stílusa* című fejezete. Ebben tárgyalta a legújabb kor stílusfejlődési tendenciáját, s megállapította főbb stiláris sajátosságait is. Ennek ellenére hiányérzetünk származhat abból, hogy azokat csakis a magyar posztmodern prózából hozott példákkal szemléltette.

Született már néhány, kifejezetten Parti Nagy Lajos lírai vagy prózai szövegeit elemző stilisztikai írás is. Domonkosi Ágnes 2001-ben a *Magyar Nyelvben* megjelent írásában (2001: 192–200) az *elrepullman* című Parti Nagy Lajos-mű szövegalkotó eljárásait tanulmányozta az egyes nyelvi szinteken, ugyancsak ő *Az alakzatok világa* című sorozat 20. kötetében (2008) Parti Nagy költészetében az alakzatok szöveg- és stílussteremtő szerepét mutatta be. Szikszainé Nagy Irma 2011-ben a stíluskohézió eszközeit modern és posztmodern szövegekben vizsgáló tanulmánykötetben *A nyelvhasználat funkcionális varianciája és a*

stíluskohézió című írásában az összehasonlító stílselemzés szempontjait felhasználva Parti Nagy Lajos *van utcarím van mintamondat* kezdetű versét Kosztolányi Dezső *Boldog, szomorú dal* című költeményével vetette össze (2011: 223–238). Jelentősek Minya Károly kutatásai is. Elsőként 2003-ban a Parti Nagy-próza egyik darabját (*Sárbogárdi Jolán: A test angyala*) elemezte a hiperkorrekció stílus eszközeit vizsgálva a regényben (2003: 131–141), majd 2007-ben a ritkább szóalkotási módok stilisztikai funkcióját kutatta a posztmodern szerző egyik átdolgozásában (*A tisztújítás*) (2007: 315–322). De ugyancsak figyelemre méltók és iránymutatók a neologizmusok több szempontú vizsgálata kapcsán a Parti Nagy Lajos-i stilisztikai neologizmusokra vonatkozó megállapításai is (2011).

Ezek a stilisztikai írások a költői nyelvhasználat egy-egy részterületét vagy az életmű egy bizonyos darabját kívánták vizsgálni, ezért értelemszerűen Parti Nagy lírai művei nyelvhasználatának átfogó és rendszerező stilisztikai megközelítésére még nem került sor. Ezért disszertációm tárgyválasztásának fontosságát az ezen a területen történő hiánypótlásban látom, vagyis a költő versesköteteinek nyelvi-stilisztikai szempontú vizsgálatában, egyéni költői nyelvhasználatának felderítésében.

2. Az elvégzett vizsgálatok, a feldolgozás módszerei

Munkám a funkcionális stilisztika elméleti-módszertani alapjaira épült. A funkcionális stilisztika a funkcionális megközelítésű nyelvtudományi irányzatokból létrejött olyan stilisztikai iskola, amely „a nyelvi-stilisztikai és a nyelven kívüli, ún. extralingvális eszközöknek mint variánsoknak a kialakult szerepét, továbbá a mondanivaló kifejezésében és az alkotás egészében betöltött kommunikatív funkcióját, funkcióit, valamint azt vizsgálja, hogy a jelzett stílusjelenségek milyen beszédmódban otthonosak” (Szathmári 2008a: 14). A funkcionális komplex stílselemzésnek a Szathmári István által felvázolt menetét követve a költő versesköteteinek teljes anyagát, vagyis mintegy 775 hosszabb-rövidebb költeményt, töredéket elemeztem. A stílusjelenségeket nyelvi szintenként vettem számba, de csak az egyes stíluszinteken megmutatkozó stílus- és szövegformáló sajátosságok közül a legmeghatározóbbakat ismertettem.

A nyelvi jelenségek vizsgálatakor az összes előforduló adatra, vagyis az értekezés korpuszaként megjelölt verseskötetek teljes feldolgozására hagyatkoztam, viszont két esetben, a hangalakzatokat és az ismétléstípusokat tárgyaló fejezetekben a stílussajátosságok bemutatását egy-egy kötetre, a *Szódalovaglásra* és az *Angyalstopra* építettem, mert szövegelemzéseim arra az eredményre vezettek, hogy ebben a két kötetben kiugróan nagy

számban fordulnak elő a vizsgált jelenségek, ezért döntöttem az adott kötetek alapján bemutatni ezeket a jellemzőket.

A művek stilisztikai elemzését végigkísérte a négy kötet összes költeménye köznyelvi szóalakjaitól eltérő nyelvi formáinak szótárak segítségével történő vizsgálata. Erre azért volt szükség, hogy megbizonyosodjam: a Parti Nagy Lajos-féle szóhasználat szótárak alapján nem adatolható, tehát különböző szóalkotási módokkal hapax legomenonokat hoz létre. Feltártam, hogy a költő a rendelkezésére álló nyelvi kifejezéseket hogyan alakítja, torzítja. Szövegkörnyezetükben elemeztem a művek nyelvi-stiláris sajátosságait. A szövegértelmezés folyamatában betöltött szerepükre kitérve azt próbáltam megfejteni, hogy miképpen alakítják a befogadó jelentéstulajdonítását, milyen asszociációkat kelthetnek, milyen stílushatásuk lehet.

A stílusjelenségek tárgyalását a leghangsúlyosabbal kezdtem. Elsőként a költemények legfőbb jellemzőjeként az iróniát ismerttettem (2.1.), mert ez a szerző valamennyi költeményét áthatja. Ezt követően az intertextualitás kategóriája helyett a Gérard Genette által javasolt transtextualitás (1996) fogalmának megfelelően a szövegek köziség típusait vizsgáltam (2.2.), mert ez a kategória többirányú és többféle jellegű szövegek közötti kapcsolatot foglal magában. A szövegek szemantikai jellemzőinek megváltozása kapcsán az úgynevezett jelentésbeli eltolódásokat és a képeket mutattam be (2.3.). Ezután a hangalakzatok (2.4.) és a különböző szóalkotásmódokkal létrehozott hapax legomenonok (2.5.) stílussteremtésben betöltött szerepét ismerttettem a *Magyar grammatika* megállapításaira támaszkodva. Végül a költemények szerkezeti formáinak stílusalakító szerepét vizsgáltam (2.6.), a művek összefüggőségének a feltételét Petőfi S. János szemiotikai szövegtani megállapításaira építve a konstringencia fogalmával magyaráztam.

Verselemzéseim igazolták: Parti Nagy Lajos költészetének feltűnő nyelvi-stiláris jellemzői a posztmodern irodalom sajátágaival esnek egybe. Ezért figyelembe vettem a magyar stilisztikai szakirodalomnak a posztmodern irodalom stílusjegyeivel foglalkozó munkáinak állításait is: Szabó Zoltánnak a posztmodern magyar irodalomra vonatkozó stiláris jegyeit (1998: 238–253), illetve Domonkosi Ágnesnek a Parti Nagy-nyelvhasználat sajátosságaira vonatkozó megállapításait (2008: 7). A költő verseinek funkcionális komplex stíluselemzéseim egyrészt igazolták a stilisztikusok kijelentéseit, másrészt az általuk is megadott stiláris jegyeken kívül további jellemzők tárgyalását tették szükségessé.

3. Az értekezés tudományos eredményei

3.1. Az irónia eszközei Parti Nagy Lajos költészetében

Parti Nagy Lajos lírájának legmarkánsabb stílusformáló sajátossága az irónia, mert a szerző valamennyi költeményét áthatja. Költészetében az irónia fokozott jelenléte a nyelvi megelőzöttség tapasztalatából adódik. Feltártam, hogy az alkotásokban az ironikus szándék leggyakrabban trópusok, mondat-, lexéma- vagy hangalakzatok formájában nyilvánul meg, de gondolatalakzatként nagyobb szerkezeti egységet is átfoghat. Mivel az irónia nem kötődik meghatározott nyelvi struktúrákhoz, ezért felismerése az írott nyelvben nem olyan egyszerű. Szövegpéldákkal szemléltettem, hogy a költő lírájában a nagybetűs írásmód és az idézőjel mint tipográfiai elem jelezheti a közlés ironikus voltát. Megállapítottam, hogy az irónia legtöbb esetben a gúnnyal kombinálódik. De mert a szövegköziség a posztmodern irodalmi művek egyik alaptényezője, az irónia szoros kapcsolatot tart fenn az allúzió alakzatával is. Az úgynevezett intertextuális irónia észlelését a befogadó előzetes tudása, olvasmánytapasztalata, szövegelemlekezete határozza meg, így értelmezése fokozottabb olvasói aktivitást vár el a befogadó részéről. Parti Nagy verseiben az irónia esetenként a litotész alakzatával jut kifejezésre, azaz egy fogalom vagy tényállás ellentétének körülíró tagadása révén. Rámutattam, hogy Parti Nagy költészetében az öniróniának is kitüntetett szerepe van, különösen az intertextualitás jelenségével összefüggésben, hiszen a magyar kanonikus irodalom egyes darabjainak (ön)ironikus átírásával a költő a megelőző poétikai hagyományhoz, a történelemhez, a múlthoz, illetve a jelenkorhoz való viszonyát fejezi ki, leginkább parodisztikus jelentéseket mozgósítva.

3.2. A transztextualitás stílussteremtő szerepe Parti Nagy Lajos költészetében

Bebizonyosodott, hogy a költő lírájának stílus- és szövegformáló sajátosságai közül az egyik legjellemzőbb a transztextualitás. Verseiben a szövegközi kapcsolatok közül is az intertextualitás típusai érvényesülnek a legerőteljesebben, amelyek rendkívül sokfélék az átvett szöveg témáját és szövegbe illesztését illetően. A verseskötetek anyagának nyelvi-stiláris elemzése azt mutatta, hogy a vendégszövegek túlnyomórészt jelöletlenül épülnek az intertextusba, és különböző típusokba sorolhatók attól függően, hogy mennyiben tartják meg eredeti szövegformájukat. Felismerhetők szó szerinti és módosított formájú idézések, több esetben az architextus felbomlása is megfigyelhető, azaz a vendégszöveg egy-két szavas montázsszerű beépülése a szövegbe, valamint külön típust alkotnak azok a

szövegrészek, amelyekben a struktúrának van alluzív szerepe. A transztextualitás típusainak vizsgálatakor kiderült, hogy a magyar szépirodalom különböző hangvételi átvételei mellett számottevők a nem szépirodalmi utalások is, például közmondások, szólások, a mindennapi nyelvhasználat frazeológiájának vagy akár ismert dalszövegek részleteinek költeményekbe való beemelése. Ezeknek az elemzésével az vált bizonyossá, hogy a különböző hangvételi és típusú szövegek keveredése stíluspluralizmust eredményez. Felderítettem, hogy a költő intratextualitással is hoz létre korábbi teljes műveinek, illetve szövegrészeinek újbóli felhasználásával szövegközi kapcsolatokat. Kimutattam, hogy hipertextualitással versszerkezeteket idéz meg, sőt több esetben teljes versciklusokat a forma- és stílusimitáció határoz meg. Bizonyítottam, hogy Parti Nagy a paratextuális utalásaival a szöveg és a mottó közötti hagyományos viszonyt is megújítja: a posztmodern szövegformálásnak megfelelően torzítja, átírja a szövegátvételeket. Ritkábban saját gondolatait tükröző szövegrészeket helyez művei élére. Ez utóbbiak bár klasszikus irodalmi művekre való utalásokkal nem gazdagítják az egyes versek jelentéstartalmát, tágabb kontextusát teremtik meg a művek értelmezésének.

Stilisztikai elemzéseim azt igazolták, hogy a transztextualitás típusai a költő lírájában a stílussteremtés hatékony eszközei, mert ha az olvasó az architextus ismeretének birtokában van, az árnyalja az értelemtulajdonítást.

3.3. A szöveg szemantikai jellemzői: a jelentéscsúszások és a képek szerepe Parti Nagy Lajos költészetében

A posztmodern költészet nyelvi fordulattal bekövetkező poétikai és szemléleti változásai Parti Nagy Lajos költeményeiben a szövegek szemantikai jellemzőiben is megmutatkoznak. Szövegelemzésemmel igazoltam, hogy a versekben jellemzően megsokszorozódik a jelentéslehetőségek száma. Rámutattam arra, hogy gyakran antropomorf képek jelzik a tárgyi világ dolgainak megelevenedését. Ezek szokatlan, merész metaforikus és/vagy metonimikus szerkezetűek, amelyek egyedi hasonlatokkal összekapcsolódva komplex képet létrehozva növelik a versbeszéd talányosságát és képszerűségét. Bebizonyosodott, hogy a költemények posztmodern természetű jelentésszerkezeteinek a különlegessége a szövegek strukturális jellemzőinek megváltozásából: a versek szintaktikai-grammatikai összefüggőségének a hiányából, az elliptikus szerkesztésből és a mondatserű tagolás megszűnése miatti új szemantikai lehetőségekből: a szófaji átértékelődésekből, illetve a mondatrészi szerepek bizonytalanságából adódik. Megállapítottam, hogy az úgynevezett jelentésbeli eltolódások a

Parti Nagy Lajos-i nyelvhasználat legfőbb nyelvi-stiláris sajátosságai közé tartoznak, amelyek posztmodern perspektívából újítják meg a költemények szemantikai jellemzőit. Ezek leggyakrabban hangalakzatos formák kontextusbeli szófaji ártértékelődéséből, egy nyelvi elem által kínált több jelentéslehetőség keveredéséből, paronomáziás szövegkapcsolatokból, szóhatárokkal való játékból vagy párhuzamos jelentéssíkok közötti oszcillálásból jönnek létre. Felderítettem, hogy a költő a szokatlan szótársítás stílushatásával is él, ugyanis a költeményekben többnyire jelentésanilag össze nem illő elemek vannak egymás mellé rendelve. Posztmodern természetű képeiben a jelentéssíkok közötti szemantikai távolság jellemzően olyannyira nagy, hogy a tárgyi és képi elemek közös tartománya nehezen tárható fel vagy csak sejthető. Megállapíthattam, hogy a kohézió szövegsíkján az elhagyások, a merész képtársítások, a jelentésbeli elcsúszások, valamint a rövid szemantikai láncok és összefüggések miatt szemantikai folytonosság általában nem jellemzi az areferens jelentésképzést megvalósító szövegeket.

3.4. A hangalakzatok szerepe Parti Nagy Lajos stílusteremtésében

Vizsgálataim alátámasztották azt a feltevésemet, amely szerint a Parti Nagy Lajos-i stílusban a hangalakzatok is alapvető szerepet játszanak. Kimutattam, hogy a hangokkal végzett műveletek valamennyi típusa és altípusa megjelenik szövegeiben: a költő a szóalakokban a nyelvi elemeket felcseréli, helyettesíti, átrendezi, a szavakat megrövidíti vagy éppen kiegészíti. A hangalakzatok *Alakzatlexikon* (2008b) szerinti funkcióit: az érzelemnyilvánítást, a prozódia miatti nyújtást vagy rövidítést, a hangulatkifejezést és a különböző ejtészváltozatokhoz kötődő kiejtést, idegenszerű beszédet vagy intertextuális hangalakzatot létrehozó funkciókat igaznak érezhetjük a Parti Nagy Lajos-i verseskötetekben előforduló különleges nyelvi formákra is. Elemzéseim arra az eredményre vezettek, hogy a költői nyelvhasználat két legjellemzőbb funkciója a jelentéssűrítés, vagyis egy szóalakban különböző fogalmi tartalmak összekapcsolása, illetve a meghökkentés a normatív helyesírási szabályoktól való szándékos elszakadás révén. A versekben imutációs alakzatok fedezhetők fel leggyakrabban, de a hangalaki módosulásokként magyarázott eljárások egy része értelmezhető akár teljes szóalakok cseréjeként is. A költő imutáción alapuló műveletei gyakran állandósult szókapcsolatot vagy közmondást érintenek. Korábbi szépirodalmi művek ismert verssorának hanghelyettesítésen alapuló átírásával intertextuális hangalakzatok teremtnének. Parti Nagy Lajos költészetére nagymértékben jellemzők a detrakciós alakzatok is, azaz a betű vagy a szótag elhagyásával létrehozott formák. Az apokopén alapuló

műveletnek a nyelv alakíthatóságát megmutató, különleges jelentéslehetőségeket felvillantó funkcióján túl más szerepe is lehet, mégpedig az, hogy az így létrehozott új szóalak harmonizáljon a vers ritmikai, rímelési jellemzőivel. A Parti Nagy-féle nyelvhasználatnak mégis azok a legtipikusabb hangalak-módosításai, amelyek hapax legomenon szóösszetételekként vagy akár szóképzésekként is értelmezhetők. Olyan evokatív formákként, amelyek rávilágítanak a nyelvben rejlő lehetőségekre, különféle beszédmódokat imitálhatnak, emellett hatással vannak a szöveghelyek szintaktikai és szemantikai jellemzőire is. Ezek a nyelvi jelenségek adják Parti Nagy Lajos költői nyelvhasználatának egyik legfőbb jellegadó sajátosságát: a szöveghelyek többféleképpen való értelmezhetőségét, illetve különböző jelentéslehetőségek keveredését. Ezért vizsgálatuk az egyéni költői stílus jellemzését segíti elő.

3.5. Különböző szóalkotásmódokkal létrehozott hapax legomenonok Parti Nagy Lajos költészetében

Bemutattam, hogy Parti Nagy Lajos verseskötetei nyelvezetét nem a nyelvészeti szakirodalom által ismert és a megszokott nyelvhasználatban is elterjedt szóösszerántással, szóösszetétellel és szóképzéssel alakult szavak gazdagítják, hanem megújítja az említett szóalkotási módokat, így hapax legomenonokkal növeli költészetének stílussteremtő erejét.

Sajátos, két szó hangalakjának különféle formai variációkban való egybeolvadásával keletkezett szavai a szóösszerántással rokonítják egyik szóalkotásmódját, viszont maga az elnevezés – szóösszerántás – nem szerencsés, mert a költő szóalkotásmódjainak csak egyik típusára áll. Emiatt szóalak-egybeolvadásnak neveztem el hatféle módon egybeolvadó szavait, mert az így létrejövő hapax legomenonok formai jellemzőikben is eltérnek a szakirodalmi példáktól amiatt, hogy nem csupán egy bizonyos szó eleje és vége rántódik össze. Az a tény, hogy a kiinduló szavaknak melyik része vesz részt a szóalkotásban, olyan formai szempont, amely alapján különböző típusokba rendezhetők Parti Nagy Lajos szóalak-egybeolvadással létrejövő nyelvi leleményei. Hat típus különböztethető így meg. Kimutattam, hogy a költő különleges szóalak-egybeolvadásai főleg a későbbi kötetek – különösen a *Szódalovaglás* – nyelvi anyagát színesítik.

Parti Nagy szóösszetételeit vizsgálva az derült ki, hogy ezek egyik leggyakoribb szóalkotási módunkat az összetett szavakra vonatkozó szemantikai, morfológiai és helyesírási szabályok fölülírása révén újítják meg. Ugyanis az összetételek alkotóelemeinek referencialitása ellenére a szóösszetételek jelentése túlnyomórészt areferens, a tagok

viszonyjelentése biztonsággal nem állapítható meg egyetlen szintaktikai jelentésfajta által, a helyesírási szabályzat egybe- és különírássra vonatkozó előírásait pedig többféleképpen megszegik. Kirajzolódott, hogy a szófajiság szerinti csoportosításuk nagy változatosságot mutat. A megszokott nyelvhasználat összetételeihez hasonlóan többségük főnév, leggyakrabban jelentésben egymástól távol eső főnevek jelöletlen összetételei. Kisebb számban melléznevek és igék. A melléznevekben leggyakrabban a hasonlítás tényét lehet valószínűsíteni, az igék jellemzően jelentéssűrítő összetett szavak elvonásai. A költeményekben hapax legomenon igeneves összetételek is felfedezhetők, amelyek közül a folyamatos és a befejezett melléknévi a legproduktívabbak. Ugyancsak figyelemre méltók főnévi használatú, lexémákként ragozható elemszilárdulásos alakjai, amelyek különböző szintagmákat vagy akár teljes megnyilatkozást rögzítenek. Parti Nagy szóösszetételei többségükben metaforikus képet magukba foglaló szerves, jelentéssűrítő és alárendelő összetételek. Ugyanakkor metaforikus és/vagy hasonlító jelentéstartalmuk ellenére a tagok lexikai jelentései kölcsönhatásakor csak nehezen vagy egyáltalán nem tárható fel a jelentések közös tartománya, ezért merőben új képzettársítások születnek, vagy csupán asszociatív erejük a szóalakok.

A költő szóképzéssel megalkotott hapax legomenonjainak vizsgálatával az vált nyilvánvalóvá, hogy képzett formái túlnyomórészt analógiás képzéssel és/vagy a képzett szó szófajához nem illő képzőválasztással keletkeznek, jellemzően a főnévi alapú képzést újítyják meg, rendszerint szófajváltó képzőkkel. De kisebb számban megfigyelhetők igei, határozószói és melléknévi alapú képzések is. Ráműtattam, hogy az analógiásan képzett szavakat általában a rímelésnek való megfelelés hívja életre, és többségük mellérendelő kapcsolatos szintagmában fordul elő. Létrejöttüket motiválhatja egy már újszerűen képzett nyelvi forma, paronomáziás hangalak, de akár idegen nyelvű szó is, emiatt vizsgálatuk során a jelölők egymásra utaltsága, nyelvi reflektáltsága kerül előtérbe. Kirajzolódott az is, hogy Parti Nagy lírájában egyedül az *-ód(ik)/-őd(ik)* és az *-od(ik)/-ed(ik)/-öd(ik)* típusú szóképzések tekinthetők viszonylag gyakorinak és termékenynek. Ezek a képzők a költői nyelvhasználatban leggyakrabban gyakorító és folyamatos cselekvést kifejező *-z* denominális verbumképzővel alakult szavakat képeznek tovább.

A költő a megszokott szókincsbővítéstől eltérően alkot olyan szavakat, amelyek többnyire areferens jelentésképzést valósítanak meg, így teljesen új tudattartalmak kifejezésére alkalmasak. A nyelvi elemek egészen újszerű formálásában Parti Nagy nyelvi játékossága és kreativitása mutatkozik meg.

3.6. Szerkezeti formák stílusalakító szerepe Parti Nagy Lajos lírájában

Szövegelemzéseim igazolták azt a feltevésemet, mely szerint Parti Nagy Lajos költeményei a textualitás vonatkozásában nem tekinthetők prototipikus szövegeknek. Mivel nincs mondattagolás, vagyis szövegmondatok nélküli szövegépítkezés jellemzi a műveket, ezért az egyes szövegegységek összetartozása csak feltételezhető, mint ahogyan ezeknek a feltételezett szövegegységeknek a mondatfajtája is csak gyanítható az interpunkció elhagyása miatt. A modernség utáni nyelvhasználatra jellemző kötetlenség gyakran mondatrészeket vagy akár egész gondolatokat elhagyó, illetve félbehagyó szövegalkotásban, azaz elliptikus szerkesztésben nyilvánul meg. Beigazolódott, hogy a prototipikus szöveg folytonosságával szemben a nagyon gyakori ellipszisek a szemantikai folytonosság hiányát eredményezik, többértelművé és fragmentálttá téve így a szövegeket. A grammatizáltság torzítása szintén a nyelvi sík jólfarmáltsága ellen hat, mert a nyelvi szövet szintaktikai összefüggését megbontja, míg a hapax legomenon szóalakok a kohézió síkján okoznak szemantikai töréseket, így ezek a szöveg- és stílusalakító jellemzők gátolják a szintaktikai-szerkezeti és a szemantikai összefüggés: a konnexitás és a kohézió teljesülését a művekben. A költemények nyelvi szövetének összefüggését a Petőfi S. János-féle konstringencia fogalmával magyaráztam, mert meggyőződésem, hogy a nyelvi sík töredezettsége ellenére a szöveghez egységes tényállás-együttest képes rendelni a befogadó. Ennek a megállapításnak a teljesüléséhez a konstringencia fogalmát kiterjesztettem a posztmodern szövegekre jellemző areferens jelentésképzésre. Ezzel együtt jár az, hogy a tényállás fogalmába szükségszerűen értendő bele a referens és az areferens jelentés is.

Parti Nagy *Angyalstop* című kötetét az ismétléstípusok szempontjából elemeztem azzal a céllal, hogy bebizonyítsam: a posztmodern költeményeknek a szövegösszefüggés ellen ható jellemzőin kívül vannak olyan szövegsajátosságai is, amelyek a visszatérő utalás nyelvi eszközeiként a nyelvi szövetek összefüggését segítik elő. Az ismétlés alakzattípusai nagymértékben hatással vannak a befogadó jelentésképzésére, mert az ismétlődő elemhez az olvasó a legtöbb esetben többletjelentést társít. Megállapítottam, hogy a kötetre legmarkánsabban jellemző stíluseszköz a hagyományos poétikai eszköztár egyik alakzata: az ismétlés. Sőt, olyan gyakori ez az alakzattípus más poétikai eljárásokkal szemben, hogy ismétléskényszerről is beszélhetünk egyes művek kapcsán. Szövegelemzésekkel bizonyítottam, hogy az ismétlésen alapuló alakzatok formát adnak a költői műnek, segítik annak részekre, szakaszokra való tagolását, értelmi egységeket különíthetnek el, vagy egyes részeket kiemelhetnek. Bebizonyosodott, hogy többféle posztmodern természetű ismétlés vesz

részt a művek szövegstruktúrájának alakításában. Ezek közül a legjellemzőbb a verssorismétlés. Az ismétlődő sorok többnyire az epizeuxis alakzatának megfelelően vannak jelen, azaz előfordulásukkal kapcsolatban szabályszerűséget, képletet nem lehet meghatározni, ismétlődnek változatlan formában, de variálódnak is. Megmutatkozott, hogy a kötetnek rendkívül gyakori ismétléstípusa az előismétlés is. Ez a retorikai-stilisztikai alakzat szavak, szócsoporthoz ismétlésével párhuzamosságot teremt a költemények jelentésszerkezetében, a nyelvi egységek tartalmi egybevágóságát érzékelteti. Rámutattam, hogy a költeményekben az inklúzió alakzata: az elő- és utórefrén összekapcsolódásából keletkező keretes szerkezet a nyomatékosítás funkcióját tölti be. A paralelizmus a versekben olyan formateremtő elvként működik, amely a mű egészére kiterjedve szerkezeti és tartalmi párhuzamosságot teremt. Bebizonyosodott, hogy a költemények ismétléstípusainak a funkciója a szövegstruktúra rendezése, a versszerűség kritériumainak, valamint a költeményeken belüli stíluskohézióinak a megteremtése, azaz az ismétlés alakzatainak szerkezetet teremtő és összetartó funkció tulajdonítható.

Parti Nagy Lajos költészetének stílusjellemzőit számba véve arra a következtetésre jutottam – összhangban az irodalomtörténészek megállapításaival –, hogy mindezek a sajátosságok a posztmodern stílus jellemzői, és a szerző művei kapcsán többféle szövegsajátosság együttes jelenlétekor beszélhetünk úgynevezett posztmodern szövegképzési technikáról.

Hivatkozott irodalom

- Domonkosi Ágnes 2001. A nyelv átértékelődése a posztmodern költői stílusban. Parti Nagy Lajos: elrepullman. *Magyar Nyelv*, 192–200.
- Domonkosi Ágnes 2008. Az alakzatok szöveg- és stílussteremtő szerepe Parti Nagy Lajos költészetében. In: Szathmári István (szerk.): *Az alakzatok világa 20*. Tinta. Budapest.
- Genette, Gérard 1996. Transztextualitás. (Fordította Burján Mária.) *Helikon*, 1–2. 82–90.
- Minya Károly 2003. A hiperkorrekció mint stílus eszköz. Szándékos helyesírási és nyelvhelyességi hibák Parti Nagy Lajos: Sárbogárdi Jolán: A test angyalai című giccsregényben. In: Szathmári István (szerk.): *A retorikai-stilisztikai alakzatok világa*. Tinta. Budapest. 131–141.
- Minya Károly 2007. A ritkább szóalkotási módok stilisztikai funkciója Parti Nagy Lajos A tisztújítás című drámájában. In: Maticsák Sándor (szerk.): *Nyelv, nemzet, identitás*. Nemzetközi Magyarstudományi Társaság. Debrecen – Budapest. 315–322.
- Minya Károly 2011. *Változó szókincsünk. A neologizmusok több szempontú vizsgálata*. Tinta. Budapest.
- Szabó Zoltán 1998. *A magyar szépírói stílus történetének fő irányai*. Corvina. Budapest. 238–253.
- Szathmári István 2008a. *A magyar stilisztika útja*. Mundus Magyar Egyetemi Kiadó. Budapest.
- Szathmári István (főszerk.) 2008b: *Alakzatlexikon. A retorikai-stilisztikai alakzatok kézikönyve*. Tinta. Budapest. 259–260.
- Szikszaíné Nagy Irma 2011. A nyelvhasználat funkcionális varianciája és a stíluskohézió. In: Szikszaíné Nagy Irma (szerk.): *A stíluskohézió eszközei a modern és posztmodern szövegekben*. A Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai 89. Debreceni Egyetemi Kiadó. Debrecen. 223–238.

Nyilvántartási szám: DEENK/85/2017.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Kazamér Éva
Neptun kód: IO5BCF
Doktori Iskola: Nyelvtudományok Doktori Iskola
MTMT azonosító: 10053303

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Magyar nyelvű könyvrészletek (2)

1. **Kazamér, É.**: A posztmodern költemények szövegösszefüggés ellen ható sajátosságai.
In: Tanulmányok a szövegkoherenciáról. Szerk.: Dobi Edit, Andor József, Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Debrecen, 168-177, 2016, (Officina textologica, 1417-4057 ; 19.) ISBN: 9789633186091
2. **Kazamér, É.**: Az irónia alakzata Parti Nagy Lajos költészetében.
In: Stílusról, nyelvről - sokszínűen : Szikszainé Nagy Irma 70. születésnapjára. Szerk.: Dobi Edit, Domonkosi Ágnes, Pethő József, Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Intézet, Debrecen, 145-157, 2014, (A Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének kiadványai, 1588-6433 ; 91.) ISBN: 9789634737537

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (3)

3. **Kazamér, É.**: Parti Nagy Lajos Szódalovaglás című kötetének hangalakzatai.
Argumentum. 13, 28-42, 2017. ISSN: 1787-3606.
4. **Kazamér, É.**: Hipertextualitás és paratextualitás Parti Nagy Lajos költészetében.
Magy. Nyelvjár. 54, 153-167, 2016. ISSN: 0541-9298.
5. **Kazamér, É.**: Az intertextualitás stílussteremtő szerepe Parti Nagy Lajos költészetében.
Magy. Nyelvjár. 51, 151-167, 2013. ISSN: 0541-9298.

Egyéb folyóiratközlemények (1)

6. **Kazamér, É.**: [Ismerettség]: Pethő József: Alakzat és jelentés. Az alakzatok stílus- és jelentésképző szerepe a szövegben. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 129. Budapest, Tinta Könyvkiadó, 2011.
Magy. Nyelvjár. 50, 198-201, 2011. ISSN: 0541-9298.

Magyar nyelvű konferencia közlemények (2)

7. **Kazamér, É.**: Az intratextualitás típusai Parti Nagy Lajos Írájában.

In: Tavaszi Szél - Spring Wind III. Konferenciakötet [elektronikus dokumentum]. Szerk.:
Keresztes Gábor, Linceum Kiadó ; Budapest : Doktoranduszok Országos Szövetsége, Eger,
585-595, 2015. ISBN: 9786155509964

8. **Kazamér, É.**: Az ismétlés alakzattípusainak szerepe Parti Nagy Lajos Angyalstop című kötetében.

In: A stilisztikai-retorikai alakzatok szöveg- stílusstruktúrát meghatározó szerepe. Szerk.:
Szikszainé Nagy Irma, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 38-63, 2012. ISBN:
9789633181942

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudománymetriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2017.04.03.

